

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Законодавче закріплення регулювання діяльності політичних партій та визначення їхнього місця в системі державної влади є фундаментом для функціонування партійної системи та держави загалом. Зважаючи на те, що політичні партії є важливими учасниками політичного процесу та одними з ключових суб'єктів ухвалення державних рішень, законодавче впорядкування правового статусу та діяльності цього інституту є неодмінною передумовою для демократичного розвитку держави. У статті розглянуто досвід Німеччини та України в процесі конституціоналізації політичних партій. За допомогою аналізу відповідних положень конституцій обох країн визначено місце політичних партій у системі державного устрою. Окрім цього, у статті розглянуто методологію визначення рівня конституціоналізації політичних партій. На основі даних щодо рівня конституціоналізації політичних партій у Німеччині та Україні автор робить спробу визначити роль конституціоналізації політичних партій у процесі їхньої інституціоналізації.

Ключові слова: юридикація, конституція, регулювання політичних партій.

Постановка проблеми. Питання регулювання діяльності політичних партій перебуває в центрі уваги як міжнародної спільноти, так і законотворців. Зокрема, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у співпраці з Європейською комісією за демократію через право розробили низку рекомендацій у сфері правового регулювання правового статусу та діяльності політичних партій, які держави-члени ОБСЄ поступово впроваджують у національне законодавство своїх країн. Серед таких програмних документів є Керівні принципи правового регулювання політичних партій [18], Кодекс поведінки політичних партій [14], Керівні принципи щодо заборони і розпуску політичних партій та подібних заходів [15], а також численні висновки Венеціанської комісії щодо якості національного законодавства у сфері фінансування політичних партій. Зазначені напрацювання сприяють ознайомленню законотворців із «найкращими практиками» (*best practices*) регулювання діяльності партій у різних країнах та спрямовують їхню роботу з ухвалення спеціальних законів про політичні партії або ж внесення змін до них. Окрім цього, важливу роль у процесі розроблення законодавства щодо політичних партій також відіграє конституція як фундаментальне джерело регулювання суспільних відносин у державі. Оскільки саме конституція визначає місце та роль політичних партій у системі здійснення державної влади, то процес конституціоналізації партій є неодмінною умовою для посилення їхньої інституційної ролі в країні.

Аналіз наявних досліджень. Питання конституціоналізації суспільних відносин в Україні досліджували представники вітчизняної науки переважно з погляду приватного та міжнародного публічного права. Зокрема, Юрій Олексійович Волошин [2, с. 1] та Володимир Михайлович Кампо [5, с. 1] звертаються до поняття конституціоналізації суспільних відносин, які складаються в результаті виконання міжнародних зобов'язань держави. Андрій Мирославович Худик розглядає конституціоналізацію у сфері фінансового права [9]. Більш комплексний підхід до визначення поняття конституціоналізації та місця цієї категорії в конституційному праві України обрали Петро Олександрович Добродумов [3] та Яна Володимирівна Чернопишук [10]. Поза увагою вітчизняних науковців залишається питання конституціоналізації політичних партій в Україні та впливу положень Конституції на формування політичних партій як цілісного представницького інституту суспільства.

Варто зазначити, що досвід конституціоналізації політичних партій в Україні побіжно досліджено в працях зарубіжних науковців Інгрід ван Бізен та Габрієли Борц [21]. Однак вони розглядають процес конституціоналізації з перспективи міжнародного порівняння, не приділяючи достатньої уваги особливостям історико-політичного контексту України. Отже, наразі немає досліджень, присвячених конституціоналізації політичних партій в Україні, які б зосереджувались на особливостях цього процесу в умовах становлення державних інститутів саме в Україні.

З огляду на зазначене ця стаття має на меті розглянути історичні передумови та особливості процесу конституціоналізації політичних партій, проаналізувати конституціоналізацію політичних партій на прикладах конституцій Німеччини та України, а також визначити роль конституціоналізації політичних партій у процесі інституціоналізації політичних партій у Німеччині та Україні.

Поняття та перші кроки конституціоналізації політичних партій. Суспільні відносини є об'єктом регулювання низки соціальних норм, а саме: культурних, політичних, економічних, правових тощо. Враховуючи, що правові норми мають загальнообов'язковий характер та підкріплені відповідними механізмами виконання, то цілком доцільним є процес саме правового впорядкування суспільних відносин та надання їм захисту з боку держави. Такий процес, за визначенням Ольги Вікторівни Стрельцової, є юридизацією суспільних відносин та полягає в заміщенні неправових (позадержавних) способів організації та регуляції суспільних відносин юридичними засобами [8, с. 90]. Серед причин юридизації О. В. Стрельцова зазначає перебудову суспільного ладу, необхідність знаходження нового суспільного компромісу або появу нових політико-правових догм [8, с. 91]. Враховуючи зазначене та зважаючи на те, що матерія права є динамічною категорією, яка постійно пристосовується до цивілізаційних трансформацій та відповідних модифікацій суспільних відносин, юридизація має на меті узгодження права, вже як системи норм, із потребами суспільства, встановлюючи нові правила поведінки або ж змінюючи їх.

Варто зазначити, що процес конституціоналізації є спеціальним щодо юридизації, адже полягає в закріпленні норм регулювання суспільних відносин саме в Основному Законі держави. Оскільки конституція є джерелом права найвищої юридичної сили, то регулювання суспільних відносин на рівні конституції визначає місце та роль таких відносин у системі державної влади. Норми конституції закладають універсальні моделі, конструкції правовідносин і механізми функціонування інститутів влади та координації між ними. Саме тому конституція відіграє визначальну роль у процесі інституціоналізації соціальних інститутів, адже цей нормативно-правовий акт закладає юридичний фундамент функціонування ключових правовідносин та визначає їхній правовий статус у системі правовідносин держави. Окрім цього, конституція визначає ціннісний вимір соціальних інститутів, який полягає у формуванні принципів, основоположних засад їхнього функціонування. Такі принципи за своєю природою

є всеосяжними, адже визначають динаміку розвитку цілого інституту суспільних відносин на декілька століть.

Серед правовідносин, які є об'єктом регулювання конституції, є, зокрема, правовідносини, які виникають у результаті реалізації права на свободу об'єднання в політичні партії. З огляду на те, що більшість держав сьогодні є державами представницької демократії, політичні партії також зараховують до інституту здійснення державної влади, залежно від їхнього правового статусу та особливостей регулювання їхньої діяльності в тій чи тій країні. Зважаючи на те, що політичні партії сприяють формуванню та вираженню політичної волі громадян, регулювання цього інституту на рівні конституції становить особливий науковий та практичний інтерес.

Інґрід ван Бізен зазначає, що закріплення в Основному Законі провідної ролі політичних партій у створенні демократичної держави є процесом конституціоналізації політичних партій (*party constitutionalization*) [20, с. 188] або ж конституційною кодифікацією політичних партій (*constitutional codification of political parties*) [20, с. 190]. Ван Бізен також стверджує, що визначення в конституції правового статусу політичних партій вказує на місце партій в інституційній структурі держави та відносин із громадянами [20, с. 190]. Отже, конституція закладає основу для діяльності політичних партій як представницького інституту, адже цей нормативно-правовий акт не тільки встановлює юридичний «каркас» для функціонування політичних партій, але й визначає принципи їхньої діяльності та співіснування з іншими соціальними інститутами.

Потреба в регулюванні діяльності політичних партій виникла після перших випадків узурпації влади партійними організаціями. Німеччина є одним з яскравих прикладів зародження тоталітарного виду політичної партії, що характеризується концентрацією влади всередині бюрократичної організації та створенням єдиного центру ухвалення рішень [16, с. 89]. Після Другої світової війни однією з нагальних проблем стало питання правового обмеження діяльності політичних партій [11, с. 284], що спричинило хвилю «партійної кодифікації» [20, с. 188]. Тогочасна тенденція повністю відповідала положенням нормативного позитивізму, який полягає в обмеженні політичної влади правом та юридизації всієї державної структури [22, с. 21].

Німеччина стала однією з перших держав, яка в Основному Законі закріпила правовий статус політичних партій та визначила принципи їхньої діяльності. Зокрема, Карл Шнайдер

звертає увагу на те, що стаття 21 Основного Закону «конституціоналізувала» політичні партії, визнавши їх «життєво необхідним елементом» у системі здійснення державної влади [19, с. 529]. Зокрема, у цій статті зазначено, що політичні партії Німеччини беруть участь у формуванні політичної волі громадян; політичні партії вільно утворюються; внутрішня організація політичних партій має відповідати демократичним принципам; політичні партії повинні публічно звітувати за використання коштів партії; а також політичні партії не можуть спрямовувати свою діяльність на знищення демократичного порядку або ж існування самої Федеративної Республіки. Ці вихідні принципи стали основою для партійного будівництва в Німеччині та формування сучасної партійної культури в державі.

Варто також зазначити, що положення статті 21 Основного Закону Німеччини умовно можна розподілити на дві групи – зовнішнього та внутрішнього регулювання. Положення зовнішнього регулювання визначають діяльність політичних партій як об'єднання, створеного для отримання державної влади. Тому ці положення спрямовані на забезпечення справедливої та прозорої конкуренції серед політичних партій. Своєю чергою, положення внутрішнього регулювання сприяють формуванню демократичної організаційної структури політичної партії, в межах якої забезпечуються права кожного члена партії. Отже, Основний Закон Німеччини заклав вихідні принципи діяльності політичних партій у цій країні, які вже більш детально регламентовані у відповідному спеціальному законі.

В Україні ж регулювання інституту політичних партій, саме в межах багатопартійності, з'явилося лише після розпаду Радянського Союзу та скасування монополії Комуністичної партії на владу. Тож статті 36 та 37 Конституції України визначили право громадян України на об'єднання в політичні партії, діяльність яких більш детально регламентовано Законом України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. Політолог Галина Іванівна Зеленько зазначає, що конституційне унормування політичних партій дало підстави для перетворення новостворених політичних партій у повноцінних політичних акторів [4, с. 219]. Проте якісний аналіз положень Конституції України, за допомогою якого можна виявити недоліки правової регламентації конституційного статусу політичних партій в Україні, залишається поза увагою Г. І. Зеленько. На її думку, процеси правової та політичної інституціоналізації проходили в Україні непослідовно, що призвело до того, що

створений нормативно-правовий корпус не сприяє формуванню політичних партій як інституцій [4, с. 220]. Причина цієї проблеми полягає саме в особливостях конституціоналізації політичних партій в Україні. З огляду на політичний контекст, у якому відбувався процес розроблення тексту Конституції України, та однопартійне минуле, інститут політичних партій не мав відповідного закріплення в Конституції України, яке б визначило інституційну роль партій у країні. Саме тому недостатня юридична визначеність інституту політичних партій на рівні Конституції України вплинула на подальше функціонування цього інституту в державі.

Інтенсивність конституціоналізації: кількісний та якісний вимір. Питання вимірювання та виведення кількісних показників є здебільшого незнайомим і недослідженим для вітчизняної юридичної науки. Натомість зарубіжні дослідники під час аналізу конституціоналізації політичних партій використовують кількісні методи. Одним із таких прикладів є підхід ван Бізен та Борц, згідно з яким за допомогою аналізу положень конституції та вирахування кількості правових положень, які регулюють діяльність політичних партій, можливо визначити рівень конституціоналізації.

Ван Бізен та Борц вводять показники покриття (*range*) та магнітуди (*magnitude*) конституціоналізації [21, с. 335]. Покриття вказує на кількість категорій конституціоналізації, тобто груп принципів, які регулюють діяльність політичних партій та безпосередньо містяться в конституції. Зокрема, до категорій покриття належать: демократичні принципи, права та свободи, діяльність та поведінка, ідентичність та програма політичних партій, регулювання діяльності партії поза парламентом, регулювання діяльності партії під час виборів, регулювання парламентських партій, регулювання партій влади, державна підтримка партій, судовий контроль, інше законодавство. Отже, показник покриття може сягати від мінімуму одиниці (коли положення конституції входять лише до однієї категорії) до максимуму одинадцяти [21, с. 335]. Показник магнітуди вказує на частоту, з якою положення конституції, що належать до відповідних категорій покриття, вживаються в тексті конституції. Відповідно до цього методу ван Бізен та Борц визначають рівень інтенсивності конституціоналізації за цими двома показниками. В Україні показник покриття дорівнює 8, а показник магнітуди – 33, тоді як у Німеччині – 7 та 10 відповідно. Для порівняння: показник покриття у Португалії становить 10, а показник магнітуди – 50. Отже, різниця між

кількісними показниками рівня конституціоналізації політичних партій у Німеччині та Україні є несуттєвою. Однак варто провести саме якісний аналіз положень обох конституцій, аби ознайомитись із практикою регулювання політичних партій у цих державах.

Стаття 21 Основного Закону Німеччини та статті 36–37 Конституції України є основними статтями, які визначають принципи діяльності політичних партій у цих країнах. Зважаючи на структуру норм та їхнє змістове наповнення, можна виокремити такі принципи діяльності політичних партій у Німеччині та Україні: мета існування об'єднання, формування політичної волі громадян, свобода заснування, принципи членства, внутрішньо демократичне об'єднання, прозорість у фінансуванні та використанні коштів (див. таблицю). Зазначені принципи справді збігаються з категоріями покриття ван Бізен та Борц, однак вони містяться саме в тих статтях конституцій обох держав, які присвячені інституційній ролі політичних партій у системі державної влади та відображають засадничі принципи діяльності цього представницького інституту.

Основний Закон Німеччини визначає більшу кількість категорій регулювання політичних партій, ніж Конституція України. Важливу роль у конституціоналізації політичних партій Німеччини відіграє місце статті 21 у структурі Основного Закону, а саме в розділі про державний устрій (*The Federation and the Länder*) [12, с. 23]. Отже, політичні партії Німеччини отримали законодавче закріплення в Основному Законі держави, який справді, згідно з ван Бізен та Борц, визначив їхнє місце в системі здійснення державної влади. Саме виділенням окремої статті для політичних партій у конституції держави Німеччина виокремила партії серед інших видів громадських об'єднань та детально регламентувала принципи діяльності партій, які надалі знайшли відображення в спеціальному законі.

Щодо місця статей про політичні партії в структурі Конституції України варто звернути увагу на те, що саме розділ про права, свободи та обов'язки людини і громадянина містить статті 36 та 37, які регулюють діяльність політичних партій в Україні. Законодавець розглядає політичні партії більше в розрізі однієї з форм

Таблиця. Категорії регулювання, включені до Основного Закону Німеччини та Конституції України

Категорія регулювання	Основний Закон Німеччини	Конституція України
Свобода заснування	+	+
Формування політичної волі громадян	+	+
Принципи членства	+	+
Прозорість фінансування	+	–
Принцип внутрішньопартійної демократії	+	–
Участь в управлінні державними справами	+	–
	(з огляду на закріплення ст. 21 у розділі про державний устрій)	

З огляду на дані порівняльної таблиці варто наголосити на тому, що Конституція України не «покриває» більшості категорій регулювання, так само як і Основний Закон Німеччини. На відміну від останнього, Конституція України не виокремлює політичні партії серед інших громадських організацій, адже статті 36 та 37 стосуються права на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації. Окрім цього, Конституція України не приділяє достатньої уваги саме внутрішньому аспекту регулювання діяльності політичних партій, не встановлюючи вимог щодо внутрішньої організації партій та джерел їхнього фінансування. Хоча ці сфери належать до об'єкта регулювання Закону України «Про політичні партії в Україні», варто зазначити, що цей закон не містить положень щодо внутрішньопартійної організації, тим самим закріплюючи диспозитивні норми щодо регулювання процесів ухвалення рішень всередині політичних партій статутами партій.

об'єднань громадян, аніж як соціально-політичний інститут здійснення влади. Ба більше, у ст. 38 Конституції України, яка визначає форми участі громадян в управлінні державними справами, не зазначено політичні партії як одну з таких форм. Стосовно цього Г. І. Зеленько зауважує, що Конституція обмежує місце політичних партій у системі влади лише їхнім правом брати участь у виборах [4, с. 212]. З огляду на це Конституція України не визнає політичні партії як інститут здійснення влади, а лише як форму реалізації права на свободу об'єднання. Оскільки Конституція України була прийнята у 1996 р., коли діяла мажоритарна система виборів та існування політичних партій як таких не впливало на виборчий процес, законодавець у Конституції не визначив місце партій як особливого елементу системи здійснення державної влади. Це, своєю чергою, відобразилось на процесі інституціоналізації політичних партій в Україні.

Конституціоналізація як чинник інституціоналізації політичних партій. Чи впливає конституціоналізація політичних партій на процес їхньої інституціоналізації? Передовсім, на нашу думку, потрібно розрізнити поняття політичної та правової інституціоналізації політичних партій. Першу категорію розглядають у межах політичної науки. Зокрема, Фернандо Касал Бертоа зазначає, що це процес, під час якого політичні партії створюють стійкі форми мобілізації громадян та внутрішньої організації [13]. Андрій Мелешевич серед ознак інституціоналізації називає стабільність [17, с. 21], яка вказує на постійність, передбачуваність форм взаємодії між різними соціальними, зокрема і політично-правовими, інститутами. Отже, інституціоналізація політичних партій полягає в постійному виконанні ними функції формування політичної волі громадян та створенні сталої організаційної структури такого об'єднання, яка б забезпечувала регулярну взаємодію з іншими суб'єктами політичної системи.

Своєю чергою, правова інституціоналізація політичних партій передбачає створення юридичних умов для існування партій [1, с. 29], тобто юридичного каркасу, в межах якого партії як вид об'єднань громадян взаємодіють з іншими суб'єктами права. Процес конституціоналізації варто розглядати як частину правової інституціоналізації, яка встановлює принципи функціонування політичних партій та впливає на вектор розвитку спеціального законодавства у сфері регулювання діяльності політичних партій. Попри те, що визначення «інституціоналізації» в політичній та юридичній науках формується на основі різних понятійних апаратів та звертається до різних аспектів цього явища, все ж можна виокремити спільну ознаку, яка є у двох царинах. Зокрема, це ознака стабільності, адже правова інституціоналізація спрямована на встановлення універсальних норм регулювання діяльності політичних партій та створення юридичних конструкцій, які б забезпечували повторюваність поведінки таких суб'єктів, як політичні партії. Своєю чергою, визначення інституціоналізації в політичній науці також орієнтується на передбачуваність поведінки політичних партій, що забезпечує безперервне функціонування партійної системи та держави в цілому.

З огляду на зазначене конституції Німеччини та України закріплюють важливу функцію політичних партій – формування та вираження волі громадян. Проте лише Основний Закон Німеччини містить положення щодо регулювання внутрішньопартійної структури, впроваджуючи

принцип внутрішньої демократії та тим самим закладаючи певний стандарт функціонування політичних партій. Основний Закон Німеччини також наділяє інститут політичних партій статусом квазідержавного органу, адже саме партії є основним інструментом приходу до державної влади та здійснення влади в країні. Таке місце політичних партій в Основному Законі Німеччини забезпечує стабільне функціонування інституту партій та їхню взаємодію з іншими соціальними інститутами. Своєю чергою, Конституція України не містить положень, спрямованих на створення «здорової» організаційної структури політичних партій та не визначає ролі цього інституту в системі державної влади в країні, що істотно впливає на передбачуваність інтеракцій політичних партій з іншими суб'єктами всередині такої системи. Отже, конституціоналізація політичних партій в Україні не створила необхідних юридичних умов для завершення процесу інституціоналізації партій.

Принагідно зазначимо, що вважати конституціоналізацію головним чинником у процесі інституціоналізації політичних партій було б перебільшенням. Звісно, на процес становлення політичних партій впливають багато інших політичних та соціоекономічних чинників. Конституція, безумовно, є основою для закладення ціннісних орієнтирів для демократичного функціонування політичних інститутів, зокрема і політичних партій, та їхньої подальшої інституціоналізації. Однак через обмежений обсяг цієї статті будь-які висновки щодо вирішального впливу конституціоналізації на процес інституціоналізації політичних партій є передчасними. Саме тому це питання потребує подальшого дослідження та вивчення.

Висновки. Процес конституціоналізації політичних партій є надзвичайно важливим для регулювання їхньої діяльності, адже саме в конституції цей інститут набуває свого юридичного завершення та отримує відповідне місце в системі здійснення державної влади. Саме завдяки закріпленню положень щодо політичних партій у конституції партії мають можливість отримати належний правовий статус, який сприятиме їхній подальшій правовій та політичній інституціоналізації.

Конституція України, на відміну від Основного Закону Німеччини, не виокремлює політичні партії серед інших громадських організацій, закріплюючи положення про політичні партії в розділі про права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Отже, законодавець нівелює роль політичних партій у системі державного устрою та не надає їм статусу повноцінного інституту

державного управління. Головним недоліком чинної редакції Конституції України є нехтування особливим статусом політичних партій як однієї з форм об'єднання громадян, яка сприяє формуванню та вираженню політичної волі громадян України [6]. Така ситуація призводить до зниження участі громадян у діяльності політичних партій, низької політичної культури та низького рівня довіри громадян до політичних партій загалом.

Конституціоналізація має прагнути до впровадження універсальних правил функціонування та співіснування політичних партій та орієнтуватись на найвищу цінність сучасності – права людини. Лише в такому разі процес закріплення

інститутів влади в конституції матиме правовий фундамент та відповідатиме демократичним принципам. Оскільки саме конституція закладає аксіологічні основи для подальшого існування суспільства, то конституціоналізацію варто розглядати як процес ціннісного будівництва соціальних інститутів. Саме тому конституціоналізація політичних партій є невідокремною складовою у формуванні цього інституту та його функціонуванні в державі. Наголосимо, що процес конституціоналізації є лише інструментом у впорядкуванні суспільних відносин. Важливішим є зміст норм, які набувають статусу конституційних.

Список використаної літератури

1. Богашева Н., Ключковський Б. Проблеми інституціоналізації політичних партій в Україні. *Вибори та демократія*. 2008. № 2. С. 29–39.
2. Волошин Ю. О. Феномен конституціоналізації міжнародного правопорядку на сучасному етапі міждержавної інтеграції. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2011. Вип. 1. С. 20–30.
3. Добродумов П. О. Конституція України як юридична основа конституціоналізації суспільних відносин. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (8). С. 8–13.
4. Зеленько Г. І. Співвідношення процесів правової та політичної інституціоналізації політичних партій: українська практика. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 листоп. Київ : ІПіЕНД, 2012. С. 205–221.
5. Кампо В. М. Конституціоналізація зовнішніх відносин України: євроінтеграційний аспект. *Вісник Конституційного Суду України*. 2007. № 6. С. 50–61.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2011. 1128 с.
8. Стрельцова О. В. Конституціоналізація як відображення тенденції юридизації суспільних відносин (теоретичний аспект). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 90–93.
9. Худик А. М. Конституціоналізація публічних фінансів як засіб оптимізації системи фінансового права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2008. Вип. 435. С. 28–32.
10. Чернопищук Я. В. Поняття «конституціоналізація» в сучасній конституціоналістиці. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 117–123.
11. Avnon D. Parties laws in democratic systems of government. *The Journal of Legislative Studies*. 1995. Vol. 1 (2). P. 283–300. DOI: <https://doi.org/10.1080/13572339508420429>
12. Basic Law for the Federal Republic of Germany. (1949). URL: <http://www.partylaw.leidenuniv.nl/party-law>
13. Casal Bértoa F. Database on WHO GOVERNS in Europe and beyond, PSGo. 2016.
14. Code of Good Practice in the field of Political Parties. Venice : Venice Commission, 2008.
15. Guidelines on Prohibition and Dissolution of Political Parties and Analogous Measures. Venice : Venice Commission, 1999.
16. Linz J. J. Totalitarian and Authoritarian Regimes. London : Lynne Rienner Publishers, 2000.
17. Meleshevich A. Party Systems in Post-Soviet Countries: A Comparative Study of Political Institutionalization in the Baltic States, Russia, and Ukraine. New York : Palgrave Macmillan, 2007.
18. OSCE ODIHR. Guidelines on Political Party Regulation. Warsaw/Strasbourg, 2011.
19. Schneider C. J. Political Parties and the German Basic Law of 1949. *The Western Political Quarterly*. 1957. Vol. 10 (3). P. 527–540.
20. Van Biezen I. Constitutionalizing Party Democracy: The Constitutive Codification of Political Parties. *British Journal of Political Science*. 2011. Vol. 42 (1). P. 187–212. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123411000263>
21. Van Biezen I., Borz G. Models of party democracy: patterns of party regulation in post-war European constitutions. *European Political Science Review*. 2012. Vol. 4(3). P. 327–359. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1755773911000294>
22. Zolo D. The Rule of Law: A Critical Reappraisal. *The Rule of Law History: Theory and Criticism*, ed. by Zolo D., Costa P. Dordrecht : Springer, 2007. P. 3–71.

References

1. Bohasheva, N., & Kliuchkovskyy, B. (2008). Problemy instytutsionalizatsii politychnykh partii v Ukraini [Problems of institutionalization of political parties in Ukraine]. *Izbory ta Demokratii – Elections and Democracy*, 2 (16), 29–39 [in Ukrainian].
2. Voloshyn, Y. O. (2011). Fenomen konstytutsionalizatsii mizhnarodnoho pravoporiadku na suchasnomu etapi mizhderzhavnoi intehratsii [The phenomenon of constitutionalization of international law and order on the modern stage of intergovernmental integration]. *Visnyk Mariupolskoho Derzhavnogo Universytetu – Bulletin of Mariupol State University*, 1, 20–30 [in Ukrainian].
3. Dobrodymov, P. O. (2013). Konstytutsiia Ukrainy yak yurydychna osnova konstytutsionalizatsii suspilnykh vidnosyn [Constitution of Ukraine as a legal basis for constitutionalization of social relations]. *Pravovyi visnyk Ukrainської akademii bankivskoi spravy – Law Bulletin of Ukrainian Academy of Banking*, 1(8), 8–13 [in Ukrainian].
4. Zelenko, G. I. (2012). Spivvidnoshennia protsesiv pravovoi ta politychnoi instytutsionalizatsii politychnykh partii: ukrainska praktyka [Correlation of the processes of legal and political institutionalization of political parties: Ukrainian practice]. In *Partiina sistema suchasnoi Ukrainy: evolutsiya, tendentsii ta perspektyvy rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii – Party System of Modern Ukraine: Evolution, Tendencies and Development Perspectives: Proceedings of Scientific and Practical Conference* (pp. 205–221). Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

5. Kampo, V. M. (2007). Konstytutsionalizatsiia zovnishnikh vidnosyn Ukrainy: yevrointehratsiinyi aspekt [Constitutionalization of external relation of Ukraine: eurointegration aspect]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy – Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 6, 50–61 [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, 141 [in Ukrainian].
7. Tatsii, V. Ya., Petryshyn, O. V., Barabash, Yu. H., eds. (2011). *Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar [The Constitution of Ukraine. Scientific and Practical Commentary]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Streltsova, O. V. (2015). Konstytutsionalizatsiia yak vidobrazhenia tendentsii yurydyzatsii suspilnykh vidnosyn (teoretychnyi aspekt) [Constitutionalization as a reflection of the trend of juridization of public relations (theoretical aspect)]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Chronicles of KUL*, 1, 90–93 [in Ukrainian].
9. Khudyk, A. M. (2008). Konstytutsionalizatsiia publichnykh finansiv yak zasib optymizatsii systemy finansovoho prava [Constitutionalization of public finances as a mean of optimization of the system of financial law]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu – Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, 435, 28–32 [in Ukrainian].
10. Chernopyschuk, Ya. V. (2011). Poniattia “konstytutsionalizatsiia” v suchasni konstytutsionalistytsi [The definition of notion “constitutionalisation” at the modern constitutionalistics]. *Aktualni Problemy Derzhavy i Prava – Actual Problems of State and Law*, 61, 117–123 [in Ukrainian].
11. Avnon, D. (1995). Parties laws in democratic systems of government. *The Journal of Legislative Studies*, 1 (2), 283–300. DOI: <https://doi.org/10.1080/13572339508420429>
12. Basic Law for the Federal Republic of Germany. (1949). Retrieved from <http://www.partylaw.leidenuniv.nl/party-law>
13. Casal Bértoa, F. (2016). *Database on WHO GOVERNS in Europe and beyond, PSGo*. Retrieved from <https://whogoverns.eu/party-systems/party-institutionalization/>
14. Code of Good Practice in the field of Political Parties. (2008). Venice: Venice Commission.
15. Guidelines on Prohibition and Dissolution of Political Parties and Analogous Measures. (1999). Venice: Venice Commission.
16. Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. London: Lynne Rienner Publishers.
17. Meleshevich, A. (2007). *Party Systems in Post-Soviet Countries: A Comparative Study of Political Institutionalization in the Baltic States, Russia, and Ukraine*. New York: Palgrave Macmillan.
18. OSCE ODIHR. (2011). *Guidelines on Political Party Regulation*. Warsaw/Strasbourg.
19. Schneider, C. J. (1957). Political Parties and the German Basic Law of 1949. *The Western Political Quarterly*, 10 (3), 527–540.
20. Van Biezen, I. (2011). Constitutionalizing Party Democracy: The Constitutive Codification of Political Parties. *British Journal of Political Science*, 42 (1), 187–212. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123411000263>
21. Van Biezen, I., & Borz, G. (2012). Models of party democracy: patterns of party regulation in post-war European constitutions. *European Political Science Review*, 4(3), 327–359. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1755773911000294>
22. Zolo, D. (2007). The Rule of Law: A Critical Reappraisal. In Zolo D. & Costa P. *The Rule of Law History: Theory and Criticism* (pp. 3–71). Dordrecht: Springer.

Kateryna Pesotska

CONSTITUTIONALIZATION OF POLITICAL PARTIES: EXPERIENCES OF GERMANY AND UKRAINE

The legal framework for political parties, which defines their place within the system of state power, creates the basis for the functioning of the party system as well as the state. Considering that political parties are important participants of the political process and one of the key actors of the state decision-making, regulation of the legal status and activities of this institution is a prerequisite for the democratic development of the state. In this regard, this article examines the case of Germany and Ukraine in the process of constitutionalization of political parties. Through analysis of the relevant provisions of the constitutions of both countries, the article defines the place of political parties in the state system. In addition, the article considers the methodology of measuring the level of constitutionalization of political parties. Based on the data on the level of constitutionalization of political parties in Germany and Ukraine, the author attempts to determine the role of the constitutionalization of political parties in the process of their institutionalization.

The article finds that the process of constitutionalization shapes the institutional role of political parties in the state and provides the parties with the core principles of their functioning. Although constitutions of both Germany and Ukraine embed provisions regulating political parties, only the Basic Law of Germany covers the issue of the institutional capacity of political parties and their place within the state policy. Considering that the Constitution of Ukraine does not determine the place of political parties in the system of the state power, further research shall be conducted to define the impact of constitutionalization on the process of party institutionalization in Ukraine.

Keywords: juridization, constitution, regulation of political parties.

Матеріал надійшов 27.02.2019